

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

№ 1, 2014 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 332

*О. М. Шаповалова,
к. е. н., доцент, доцент кафедри обліку і аудиту,
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, м. Луганськ*

СТРАТЕГІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

*E. N. Shapovalova,
Ph.D. associate Professor of the Department of accounting and audit,
East Ukrainian national University named after Volodymyr dal, Luhansk*

STRATEGY OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF ECONOMY OF REGIONS OF UKRAINE

В статті розглянуті проблеми та чинники сталого розвитку економіки регіонів України. Сьогодні критично важливо переосмислити суть державної регіональної політики, як скоординованих у просторі секторальних політик, із метою забезпечення єдності всієї державної території, вирівнювання диспропорцій у регіональному розвитку задля гарантування належної якості життя в країні. Державна політика регіонального розвитку в Україні мусить створити можливості для динамічного зростання кожного регіону на основі комбінації внутрішніх факторів та умов.

The article covers the problems and factors of sustainable development of economy of regions of Ukraine. Today it is critical to rethink the essence of the state regional policy, as coordinated in space sectoral policies, with the aim of ensuring the unity of the whole state territory, alignment disproportions in regional development to guarantee the proper quality of life in the country. The state regional development policy in Ukraine should create an opportunity for dynamic growth in each region, based on a combination of domestic factors and conditions.

Ключові слова: стратегія, сталий, економіка, регіони, розвиток, політика, диспропорції.

Keywords: strategy, sustainable, economy, regions, development, policy, disparities.

Постановка проблеми. Традиційно в Україні про регіональні відмінності та диспропорції у регіональному розвитку згадують здебільшого перед виборами і частково - після ухвалення бюджету на наступний рік. Перед виборами аналізують карти електоральних симпатій, а після ухвалення бюджету з'ясовують, чому один регіон отримав значно більше коштів із державного бюджету, ніж усі його сусіди. Ситуація починає змінюватись. Дедалі частіше учасники політичних кампаній включають у свої виборчі програми положення про розширення прав регіонів, формування єдиного українського простору чи зменшення асиметрії у розвитку регіонів, а депутати придумують різні ініціативи по надходженню додаткових коштів з державного бюджету. Все це свідчить про те, що Україна не може і далі залишатися в ситуації, коли державна регіональна політика є лише гарним гаслом у передвиборній агітації. Цей напрям політики один з основних для України, з її масштабними і дуже різноманітними регіонами.

Аналіз останніх досліджень. Дослідження проблем сталого розвитку економіки перебуває в центрі економічної науки. Це обумовлено тим, що сталий розвиток регіональної економіки впливає на процес економічного зростання в цілому. Питанням цих проблем присвячено праці багатьох вчених-економістів: Бутко М., Дзись Г., Піла В., Абрамов В., Захарченко В.І., Герасимчук З.В., Галушак Л.В., Заставний Ф.Д. Чернюк Л.Г., Клинового Д.В., та інші.

Ціллю статті є дослідження стану економіки регіонів та стратегічних напрямків для забезпечення їх сталого розвитку.

Вклад основного матеріалу. Державна регіональна політика (ДРП) є складовою внутрішньої політики держави, спрямованою на посилення конкурентоспроможності економіки держави та її регіонів, підвищення рівня добробуту населення та сприяння інтегрованості її простору. На відміну від галузевих політик, вона, перш за все, має орієнтуватися на просторовий ефект певних політичних дій і заходів, програм та бюджетів, слугувати певним фільтром, крізь який окремі види політики спрямовуються на конкретні території для досягнення оптимального (позитивного) ефекту і компліментарності заходів. ДРП - це політика синергії, яка при правильному плануванні й реалізації забезпечує ефект набагато вищий, ніж ефект від суми окремих заходів галузевих політик.

Роль регіональної політики, як однієї з важливих складових у системі державної політики, зростає, а заодно зростає й глибина залучення місцевих та регіональних суб'єктів до вироблення і реалізації цієї політики. Серед трендів, вплив яких найістотніший для сталого розвитку регіональної політики:

- урбанізація - зростання ролі міст не лише найбільших метрополій, а й середніх за розміром;
- міграція - яка формує динамічні ринки праці та певним чином компенсує дисбаланс, що виникає у різних регіонах світу внаслідок демографічних змін;
- інформатизація суспільства і поява нових телекомунікаційних технологій, формування економічної системи, що базується на знаннях;
- глобальні виклики у площині забезпеченості продовольством і природними ресурсами (особливо водою та родючими ґрунтами);
- зростання за принципами сталого розвитку.

Регіональна політика у часи кризи та економічного неблагополуччя більше соціально орієнтована, сфокусована на наданні базових ресурсів і можливостей для регіонів. Загалом, шлях українських трансформацій - регресивний. Незважаючи на високі темпи зростання ВВП та іноземних інвестицій, у докритичний період структура національної економіки не зазнала значних змін і залишається неефективною та мало диверсифікованою. Результатом спільного дослідження Інституту економічних досліджень та політичних консультацій і Київського міжнародного інституту соціології став рейтинг інвестиційної привабливості регіонів. Особливістю методології рейтингування було те, що регіони оцінювалися самими інвесторами - тими, що вже присутні в регіоні. Для інвестора при ухваленні рішення найважливішими є уявлення про співвідношення між очікуваним доходом і ризиками, а показники соціально-економічного розвитку регіону та його конкурентоспроможності відіграють при цьому другорядну роль. Фактори, за якими проводилося оцінювання, за своїм характером поділяються на дві групи - «жорсткі» (географія, ресурси, робоча сила, інноваційність, розміри ринку, інфраструктура) та «м'які» (діловий клімат, правила та процедури, успішний досвід, відкритість влади, діловий оптимізм). Рейтингування здійснювалося за кожним фактором окремо та за їх сукупністю. За підсумками рейтингування інвестиційної привабливості регіонів загальне перше місце зайняла Харківська область. На другому - Львівщина, на третьому - Донецька область. Місто Київ посіло четверте місце. Закривають рейтинг Запорізька область, м. Севастополь та Чернівецька область. Що цікаво, за «м'якими» факторами, тобто чинниками, які дають уявлення про існуючі бар'єри та ризики для інвесторів з боку влади та ділового середовища, лідирує Львівщина, далі - Харківщина і Луганщина. Донецька область - лише на сьомому, а Київ - на восьмому місці. Автори рейтингу на підставі отриманих результатів запропонували для кожного регіону певні рекомендації, виконання яких, на їх думку, сприятиме підвищенню інвестиційної привабливості регіонів [11].

Отримані результати корисні як для аналізу причин та чинників нинішнього стану справ, так і для оцінки перспектив притоку інвестицій в той чи інший

регіон. Ще кориснішою й інформативнішою може стати динаміка рейтингу, яку можна отримати шляхом повторного рейтингування через певні проміжки часу.

В Україні, за наявності значних просторових економічних та соціальних диспропорцій існує феномен невідповідності між економічною потужністю регіону та його показниками соціального благополуччя і якості життя. У локомотивах промислового розвитку, які є лідерами за показниками ВРП на душу населення, промислового виробництва та експорту, спостерігаються найгостріші соціальні проблеми - найвищі рівні депопуляції, смертності (особливо серед чоловіків працездатного віку), еміграції, захворюваності, алкоголізму, тут неблагополучна криміногенна та екологічна ситуація тощо.

Таблиця 1.
Лідери за показниками на душу населення (фактичних цінах, грн.)

	2008р.	2011р.	Зміни (+,-)	Темпи росту (%)
м. Київ	61592	79729	+ 18137	129,45
Дніпропетровський	30918	42068	+11150	136,06
Донецький	26028	36446	+ 10418	140,03
Запорізький	22232	27567	+ 4335	118,66
Полтавський	22476	35246	+ 12770	156,82
Харківський	21294	27966	+ 6672	131,33

Як видно з таблиці, найбільше збільшення ВРП на душу населення по м. Київ, на другому місці Полтавський регіон, на третьому Дніпропетровський, на четвертому Донецький, на п'ятому Харківський, на шостому Запорізький. Темпи росту ВРП на душу населення в названих районах значні, але найбільш високі в Полтавському регіоні (156,82%) [11].

Після внесення змін до Закону "Про стимулювання розвитку регіонів" на Луганщині налічується більше 70 населених пунктів із статусом депресивних територій. У зв'язку з цим Уряд має намір виділяти особливу увагу розвитку Луганської області. Близько 900 млн.грн. заплановане вкласти в 2014р. на реалізацію заходів програми соціально-економічного розвитку Луганська. Пріоритетними напрямками економічного і соціального розвитку обласного центру на цей рік є: завершення будівництва шляхопроводу по вулиці Радянська, зведення плавального басейну в кварталі Степной, реконструкція дитячого саду на ВВАУШе, завершення комплексу робіт по тролейбусній лінії в кварталі Зарічний, завершення спорудження житлового будинку по вулиці Генерала Лашина і Центру адміністративних послуг. Запланована реконструкція міського пологового будинку і дитячої лікарні № 3, будівель центрів первинної медико-санітарної допомоги № 2,4,5, а також капітальний і поточний ремонт 19 шкіл і центру розвитку дитини, відкриття відділення інвазивної кардіохірургії в 7-ій міській лікарні, реконструкція зони відпочинку на перехресті вулиць Годуванцева і Градусова, скверу Пам'яті. Також буде відбудовано приміщення під Луганський міський центр соціальної реабілітації дітей-інвалідів.

Якість людського капіталу (освіта і навички) сильно варіює між регіонами і є найвищою у високоурбанізованих регіонах, де сконцентрована значна кількість ВНЗів та робочих місць вищого професійно-кваліфікаційного рівня. Нові й креативні робочі місця зазвичай з'являються у найбільших містах України із порівняно високою якістю життя - Києві, Львові, Одесі. Серйозні проблеми із внутрішньою доступністю територій України мають стати об'єктом інвестицій у регіональний розвиток, оскільки покращення рівня доступності територій може виявитися одним із головних рушіїв зростання конкурентоспроможності регіонів. Закарпаття, Крим та південно-західна частина Одеської області мають найскладнішу ситуацію з інтеграцією у загальноукраїнський транспортний простір і пов'язані з рештою територій України лише вузькими транспортними коридорами. Зрив у соціально-економічному розвитку українських регіонів значний, однак залишається у межах диспропорцій, властивих деяким країнам Європи. Так, динамічне зростання Києва істотно впливає на позитивну динаміку зростання міст навколо Києва та області.

Регіони України, вкрай потребуючи інвестиційних ресурсів, з огляду на зношеність основних фондів, мають дуже різні рівні забезпеченості інвестиціями та науковим потенціалом. На сьогодні структура економіки більшості регіонів України залишається незбалансованою. Домінування фінансових послуг, будівництва, нерухомості та торгівлі внаслідок кризи викликало значне падіння в економіці сервісних центрів України, особливо Києва та в промислових локомотивах. Водночас, регіони із переважанням агросектору і харчової промисловості після початку кризи 2008р. залишилися у відносному вираші.

Україна досягла значного прогресу у розвитку інформаційно-телекомунікаційних послуг, особливо у високоурбанізованих областях та великих містах. Це є важливою умовою для розбудови "електронної економіки", "електронного врядування", "електронної освіти", медицини тощо. Насичення швидкісним Інтернетом (фіксованом та мобільним) - важливий інфраструктурний показник для оцінки потенціалу розвитку того чи іншого регіону.

Сільськогосподарське виробництво в регіонах України, хоч і демонструє зростання та прискорену концентрацію виробництва в агропромислових холдингах, ще не досягло обсягів 1990р. Структура сільськогосподарського виробництва за останні 20 років істотно змінилась, у зв'язку зі значним зменшення тваринництва та ягідництва. Значне зменшення поголів'я худоби призвело до неспроможності сільського господарства забезпечити населення України в повному обсязі необхідним набором харчових продуктів, знизило зайнятість у сільських територіях. У сільських територіях відбувається швидке зменшення зайнятості економічно активного населення, що не компенсується розширенням зайнятості сільського населення в інших сферах, а також самозайнятості. На державному рівні впродовж останніх 20 років не визначена стратегія розвитку цієї сфери.

Чинні на сьогодні закони і нормативно-правові акти уряду та Президента України не гармонізовані між собою. Вони побудовані на різних концепціях, містять різні пріоритети і різні способи правового регулювання. Невиконання значної кількості завдань, передбачених Державною стратегією регіонального розвитку не дало змоги створити повноцінну правову систему формування та реалізації державної регіональної політики, яка б могла поступово, але невідворотно забезпечувати реалізацію конституційних норм щодо збалансованого розвитку українських регіонів, на основі притаманних їм особливостей.

Основними проблемами у процесі реалізації регіональної політики на всіх рівнях є: нестабільне інституційне середовище; високий рівень централізації та сильна владна вертикаль зі слабкими горизонтальними зв'язками, у тому числі між регіонами; відсутність далекосяжного бачення розвитку країни та превалювання недалекості у прийнятті рішень у сфері ДРП (та інших сферах); законодавчі та регуляторні неузгодження; низька спроможність регіонів стати рівноправним партнером центрального уряду в реалізації регіональної політики; відсутність адекватного фінансування проєктів розвитку в регіонах; значного прогресу в реалізації цілей регіональної політики за останні 5-7 років досягти не вдалося; відсутність пріоритетності розподілу ресурсів; фінансування саме стратегічного розвитку регіонів в Україні є в дуже фрагментарній формі в окремо взятих містах; традиційний підхід - фінансування регіонального розвитку через субвенції з Державного бюджету - характеризується непрогнозованістю; аналіз просторового ефекту цільових бюджетних програм та регіональних програм соціально-економічного розвитку, які фінансуються з державного бюджету, не дає змоги зробити поінформовані висновки; місцеві бюджети розвитку не дотягують до потреб та завдань розвитку регіонів.

В Україні існує безліч проблем у сфері статистики, які гальмують процеси формування та реалізації ДРП, моніторингу ефективності її виконання на державному і регіональному рівнях. Порівняно низький рівень обізнаності широкої спільноти, і навіть кола фахівців у державному секторі, з цілями, потребами, пріоритетами та принципами регіональної політики.

Висновок. Для сталого розвитку регіональної економіки необхідно:

щоб статистична інформація була об'єктивною, комплексною, прозорою, доступною і надавалася вчасно для прийняття управлінських рішень (у межах технічних можливостей окремих масивів інформації);

створити інтегральну базу статистичних показників соціально-економічного розвитку регіонів у розрізі районів і міст, яка б включала показники, необхідні для ранжирування та класифікації регіонів за характером і важливістю їхніх проблем. До цієї системи має бути включена інформація, що є у розпорядженні Міністерства фінансів, Міністерства праці і соціальної політики, Державної служби зайнятості, Міністерства податків та зборів, Міністерства інфраструктури, обласних статистичних управлінь тощо;

на нинішньому етапі варто запозичити досвід країн ЄС, які використовують обмежену кількість статистичних показників (до 7-8 по кожній категорії);

здійснити зміни в системі врядування та інституційного середовища Державної регіональної політики.

Без стимулювання сталого розвитку регіонів неможливо змінити ставлення до українського простору і визнати важливість благополуччя українських регіонів для створення процвітаючої української нації і держави.

Література.

1. Закон "Про зміни в Закон України "Про стимулювання розвитку регіонів", 21.04.2011р.
2. Закон "Про засади державної регіональної політики" № 6462-д 25.07. 2012 р.
3. Чернюк Л.Г., Клиновий Д.В. Економіка регіонів (областей) України. Навч. посіб. К.: ЦУЛ, 2002. 644 с.

4. Герасимчук З.В., Галушак Л.В. Політика розвитку проблемних регіонів: методологічні засади формування та реалізації. Луцьк: Настир'я, 2006. 248 с.
5. Заставний Ф.Д. Проблеми депресивності в Україні (соціально-економічні, екологічні, демографічні). Львів: ВЦ ЛНУ ім. І.Франка, 2006. 348 с.
6. Захарченко В.І. Трансформаційні процеси у промислових територіальних системах України. Вінниця: Гіпаніс, 2004. 547 с.
6. Державний комітет статистики України // www.ukr.stat.gov.ua.

References.

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2011), The Law of Ukraine "Pro zminy v Zakon Ukrainy "Pro stymuliuвання rozvytku rehioniv" , 21.04.2011r.
2. The Verkhovna Rada of Ukraine (2012), The Law of Ukraine "Pro zasady derzhavnoi rehional'noi polityky" № 6462-d 25.07. 2012 r.
3. Cherniuk, L.H. and Klynovyj, D.V. (200), *Ekonomika rehioniv (oblastej) Ukrainy*, TsUL, Kyiv, Ukraine, p. 644.
4. Herasymchuk, Z.V. and Haluschak, L.V. (2006), *Polityka rozvytku problemnykh rehioniv: metodolohichni zasady formuvannya ta realizatsii*, Nastyr'ia, Luts'k, Ukraine, p. 248.
5. Zastavnyj, F.D. (2006), *Problemy depresyvnosti v Ukraini (sotsial'no-ekonomichni, ekolohichni, demohrafichni)*, VTs LNU im. I.Franka, L'viv, Ukraine, p. 348.
6. Zakharchenko, V.I. (2004), *Transformatsijni protsesy u promyslovykh terytorial'nykh systemakh Ukrainy*, Hipanis, Vinnytsia, Ukraine, p. 547.
6. Derzhavnyj komitet statystyky Ukrainy, available at: vuv.ukr.stat.gov.ua.

Стаття надійшла до редакції 16.01.2014 р.

ТОВ "ДКС Центр"